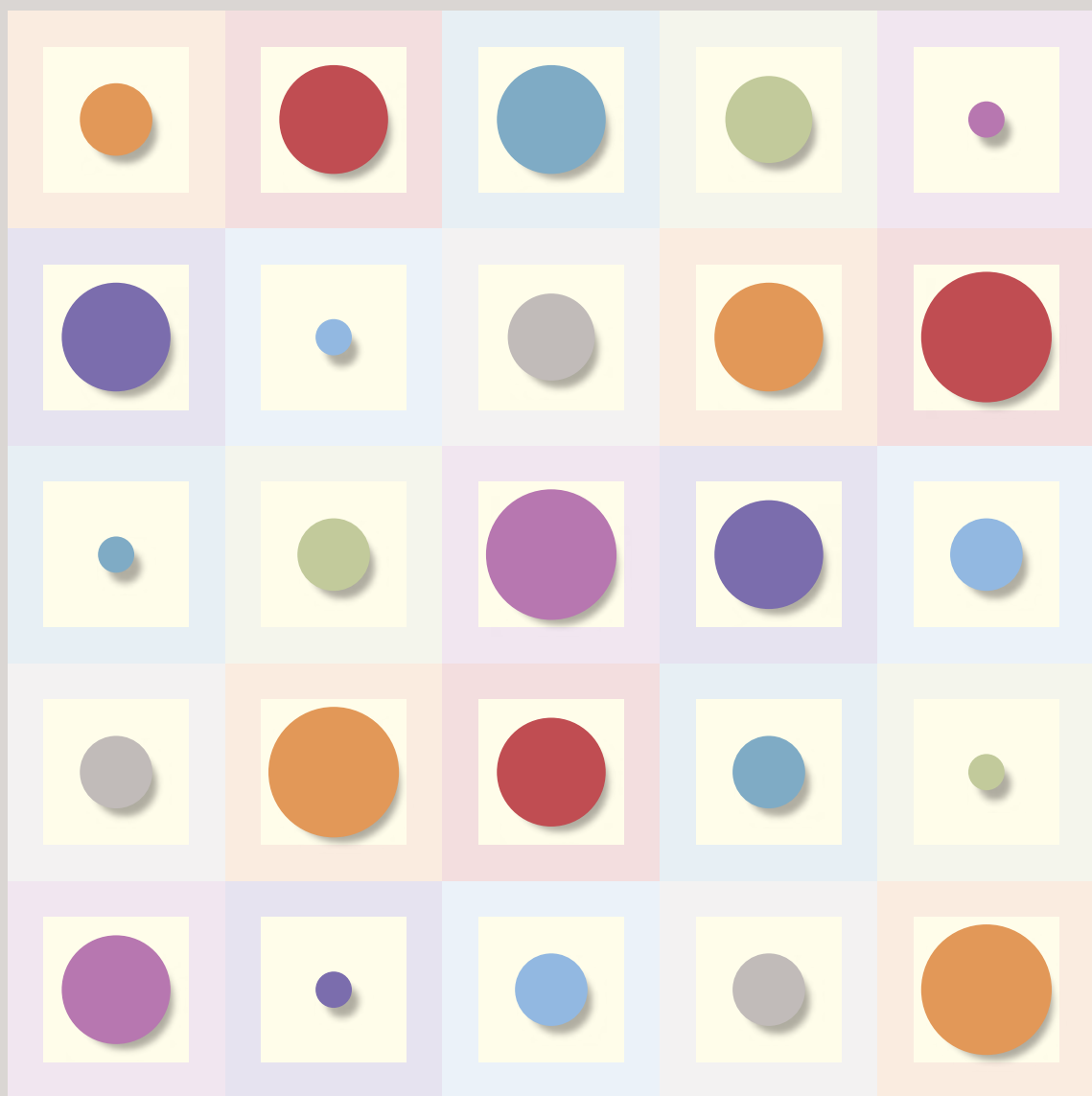

INKOMEN VERDEELD

TRENDS 1977–2019

ONDER REDACTIE VAN

Koen Caminada, Egbert Jongen (UNIVERSITEIT LEIDEN)
Wim Bos, Marion van den Brakel, Ferdy Otten (CBS)

Citeerwijze

K. Caminada, E. Jongen, W. Bos, M. van den Brakel & F. Otten (2021),
Inkomen verdeeld, trends 1977-2019, UnivLeiden/CBS.

Redactie

Koen Caminada (Universiteit Leiden)
Egbert Jongen (Universiteit Leiden en CPB)
Wim Bos (CBS)
Marion van den Brakel (CBS)
Ferdy Otten (CBS)

Vormgeving

Studio Tint, Den Haag

Productie

Ipskamp Printing, Enschede

Inkomen verdeeld, trends 1977-2019

© CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), Heerlen, 2021

© Universiteit Leiden (Afdeling Economie), Leiden, 2021

Copyright

U kunt de publicatie downloaden via de websites www.cbs.nl en
www.economie.leidenuniv.nl

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde
van bronvermelding:

K. Caminada, E. Jongen, W. Bos, M. van den Brakel & F. Otten (2021),
Inkomen verdeeld, trends 1977-2019, UnivLeiden/CBS.

ISBN 978-90-9035-168-1

NUR 781

Contact

Koen Caminada
www.universiteitleiden.nl/medewerkers/koen-caminada

6 Lage inkomens en de kans op armoede

Ferdy Otten, Koos Arts, Koen Caminada en Kees Goudswaard

Korte samenvatting

In grote lijnen volgt de ontwikkeling van het armoederisico sinds 1977 de conjunctuur: in tijden van economische neergang stijgt de kans op armoede, in tijden van economische voorspoed daalt de armoedekans. In de vorige eeuw piekte het armoederisico van huishoudens in 1985 op het historisch hoge niveau van 22,5 procent. Dat was pal na de economische crisis 1981-1983. Met de eind jaren tachtig ingezette verbetering van de economie begon ook het armoederisico weer te dalen om in de jaren negentig van de vorige eeuw op gemiddeld bijna 15 procent uit te komen. Inmiddels is het percentage huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens vrijwel gehalveerd naar 7,7 procent in 2019. Het percentage kinderen dat leeft in een gezin met een inkomen onder de lage-inkomensgrens is in vergelijking tot de jaren negentig van de vorige eeuw sterker gedaald, en wel van rond de 17 procent naar 7,8 procent in 2019. In de groep (kinderen in) huishoudens met armoederisico speelt de migratieachtergrond een steeds grotere rol, ook als er rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau van de hoofdkostwinner. In internationaal perspectief is het armoederisico in Nederland laag en ligt onder het Europees gemiddelde.

6.1 Inleiding: armoede vanuit het inkomensperspectief

In Nederland is armoede door het sociale vangnet geen kwestie van fysiek overleven. Armoede staat veeleer in relatie tot het algemeen welvaartsniveau van de samenleving. Armoede, of beter gezegd inkomensarmoede komt dan neer op het hebben van onvoldoende geld (inkomen) om een bepaald consumptieniveau te realiseren dat in Nederland als minimaal noodzakelijk wordt geacht. Hiervoor zijn verschillende inkomensafbakeningen mogelijk. In deze publicatie staat de lage-inkomensgrens van het CBS centraal. Deze grens vertegenwoordigt door de tijd heen een vast koopkrachtniveau. Omdat de inzichten van wat armoede precies is subjectief zijn, gebruikt het CBS liever niet de term arme huishoudens. Bij een inkomen onder de lage-inkomensgrens spreekt het CBS van een huishouden met een laag inkomen of een huishouden met risico op armoede.

Naast de lage-inkomensgrens worden in Nederland ook de beleidsmatige inkomensgrens, de Europese armoedegrens (CBS, 2019) en de budgetgrens van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Soede, 2006) gebruikt om inkomensarmoede in beeld te brengen.

Lage-inkomensgrens: een vast koopkrachtbedrag

De lage-inkomensgrens weerspiegelt een vast koopkrachtbedrag in de tijd en wordt jaarlijks alleen voor de prijsontwikkeling aangepast. De grens van dit (netto) inkomen is afgeleid van het bijstandsniveau voor een alleenstaande in 1979, toen dit in koopkracht op een relatief hoog niveau lag (Bos, 1996). De lage-inkomensgrens was bedoeld als een langjarige bovengrens voor alle wettelijke minima. In 1996, toen het CBS is begonnen met de monitoring van het armoederisico, lagen alle wettelijke minima onder de lage-inkomensgrens. Voor meerpersoonshuishoudens is deze grens met behulp van equivalentiefactoren aangepast aan omvang en samenstelling van het huishouden (zie hoofdstuk 1). Om de besteedbare ruimte van huishoudens aan de onderkant van de inkomensverdeling optimaal vergelijkbaar te houden, wordt in het onderliggende inkomen de huurtoeslag niet meegeteld. Hiermee wordt bewerkstelligd dat huishoudens die volledig afhankelijk zijn van de bijstand, ongeacht of ze nu wel of niet huurtoeslag ontvangen, per definitie tot de groep met een laag inkomen behoren. In de reguliere Inkomensstatistiek van het CBS wordt de huurtoeslag (een inkomensgebonden overdracht) wel tot het inkomen gerekend. Omdat de lage-inkomensgrens alleen voor de prijsontwikkeling wordt geïndexeerd, is dit criterium bij uitstek geschikt voor vergelijkingen in de tijd. In 2019 bedroeg deze grens op maandbasis 1.090 euro voor een alleenstaande, 1.660 euro voor een alleenstaande ouder met twee minderjarige kinderen en 2.080 euro voor een paar met twee minderjarige kinderen. Huishoudens die ten minste vier jaar achtereen moesten rondkomen van een laag inkomen zijn als langdurig laag aangemerkt.

De doelpopulatie omvat (personen in) huishoudens waarvan de hoofdkostwinner gedurende het gehele jaar een inkomen had. Studentenuishoudens en bewoners van instellingen, inrichtingen en tehuizen blijven buiten beschouwing.

6.2 Lage inkomens hier en nu

Volgens de voorlopige gegevens van 2019 hadden 574 duizend huishoudens van de bijna 7,5 miljoen huishoudens in dat jaar een inkomen onder de lage-inkomensgrens, 7 duizend minder dan in 2018. Het aandeel huishoudens met een armoederisico daalde daarmee van 7,9 naar 7,7 procent; zie tabel 6.2.1. Wel steeg het percentage huishoudens dat al ten minste vier jaar van een inkomen onder de lage-inkomensgrens moet rondkomen van 3,3 naar 3,4 procent.

6.2.1 Huishoudens met (langdurig) laag inkomen, 2019*

	Totaal	Laag inkomen	Laag	Langdurig laag
	x 1.000	x 1.000	%	%
Totaal	7.460	574	7,7	3,4
Voornaamste inkomensbron				
Inkomen als werknemer	3.943	80	2,0	0,4
Inkomen als zelfstandige	721	64	8,9	1,9
Uitkering werkloosheid	46	8	16,8	1,7
Uitkering arbeidsongeschiktheid	264	54	20,4	9,9
Pensioenuitkering	2.095	79	3,8	1,3
Uitkering sociale voorziening	391	289	73,9	49,1
Migratieachtergrond hoofdkostwinner				
Zonder migratieachtergrond	5.844	307	5,3	2,2
Westers, waarvan	782	71	9,1	4,2
- Duits	174	11	6,4	2,9
- Pools	76	7	9,6	3,6
Niet-westers, waarvan	834	195	23,4	12,2
- Turks (1e generatie)	103	23	21,8	11,7
- Turks (2e generatie)	42	6	15,1	5,4
- Marokkaans (1e generatie)	96	26	27,5	15,3
- Marokkaans (2e generatie)	37	8	22,7	9,5
- Syrisch	30	18	61,3	40,0
Huishoudenssamenstelling				
Alleenstaande onder AOW-leeftijd	1.699	328	19,3	10,9
Alleenstaande vanaf AOW-leeftijd	951	33	3,5	1,2
Eenouder, uitsluitend minderjarig kind	277	51	18,3	6,4
Eenouder, minstens één meerderjarig kind	254	20	7,9	2,2
Paar zonderen kinderen	1.242	41	3,3	1,2
Paar, uitsluitend minderjarig kind	1.237	59	4,7	1,9
Paar, minstens één meerderjarig kind	718	14	2,0	0,6
Opleidingsniveau hoofdkostwinner				
Laag	1.543	256	16,6	8,8
Middelbaar	2.971	208	7,0	2,8
Hoog	2.946	96	3,3	1,1

De geharmoniseerde inkomensbestanden 1977-2019 voorzien niet in gegevens over opleidingsniveau. Bedacht moet worden dat opleiding in de causale keten doorgaans vooraf gaat aan de inkomensverwerving. Verschillen in armoederisico tussen risicogroepen zijn dan ook deels terug te voeren op opleidingsverschillen; zie verder paragraaf 6.4.

Hoog risico voor bijstandshuishoudens en niet-westerse huishoudens

Bijna driekwart van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering of een verwante sociale voorziening (bijvoorbeeld een Wajonguitkering) moesten rondkomen, had in 2019 een laag inkomen. Bijna de helft van deze uitkeringsontvangers had bovendien al ten minste vier jaar een laag inkomen. Ook onder ontvangers van een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering lag het aandeel huishoudens met een laag inkomen ruim boven het gemiddelde. Van de huishoudens met voornamelijk inkomen uit werk liepen zelfstandigen het grootste risico op (langdurige) armoede. Bij deze risicohuishoudens gaat het veelal om zelfstandigen die slechts een geringe winst boekten of met een verlies te kampen hadden. Van alle huishoudens met een overdrachtsinkomen als belangrijkste inkomensbron, hebben de pensioenontvangers de meest gunstige positie. Dat komt doordat het volledige AOW-pensioen al meer dan een decennium boven de lage-inkomensgrens uitkomt (CBS, 2019). Bij AOW-huishoudens met (langdurig) een laag inkomen gaat het merendeels om een onvolledige AOW-opbouw en geen of weinig aanvullend pensioen (CBS, 2019).

Bijna een kwart van de huishoudens met een hoofdkostwinner met een niet-westerse migratieachtergrond had in 2019 een laag inkomen, bij ruim 1 op de 10 was dat ten minste 4 jaar het geval. De niet-westerse groep is heel divers, tussen huishoudens worden aanzienlijke verschillen zichtbaar als wordt ingezoomd op herkomstland en generatie. Turkse huishoudens lopen minder risico op (langdurige) armoede dan Marokkaanse huishoudens, van beide groepen loopt de tweede generatie een substantieel lager risico dan de eerste. Wel is dit risico nog steeds bovengemiddeld. Van de Syrische huishoudens, wier omvang pas sinds de vluchtelingencrisis in 2015 substantieel is toegenomen, hadden 6 op de 10 huishoudens een inkomen onder de lage-inkomensgrens, bij 4 op de 10 was dat langdurig.

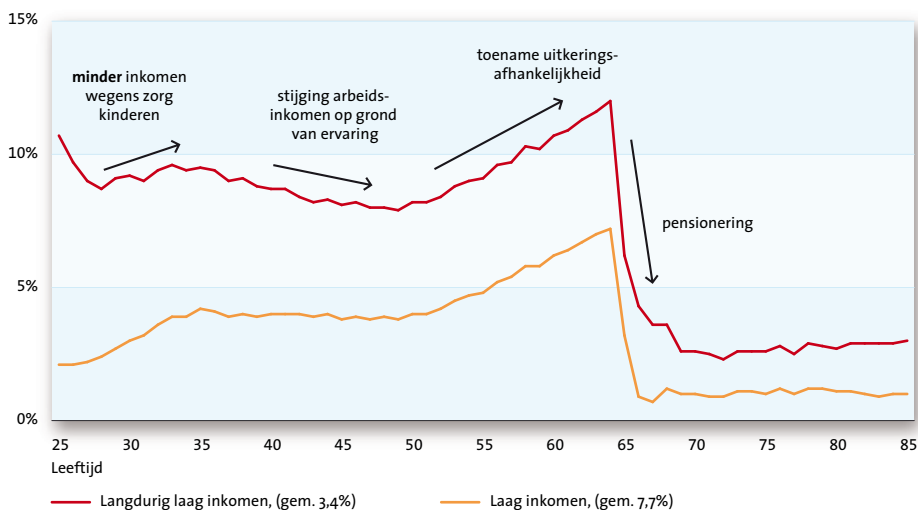
... alsmede eenoudergezinnen en alleenstaanden tot AOW-leeftijd

Van alle huishoudenstypen kwam een inkomen onder de lage-inkomensgrens het vaakst voor bij alleenstaanden onder de AOW-gerechtigde leeftijd (19,3 procent in 2019). Ook gaat deze groep het vaakst langdurig gebukt onder een laag inkomen (10,9 procent). Vanwege de grote omvang weegt het hoge armoederisico van deze groep relatief zwaar in het landelijke cijfer. Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen lopen met 18,3 procent eveneens een sterk verhoogd risico. Ze verkeren bovendien vaak langdurig in deze weinig rooskleurige inkomenspositie: 6,4 procent in 2019. Veelal gaat het alleenstaande moeders die met hun gezin van de bijstand moeten leven. Bij eenoudergezinnen met ten minste één meerderjarig kind, is de situatie aanmerkelijk beter en ligt het armoederisico op vrijwel hetzelfde niveau als het landelijk gemiddelde. Bij hen is de zorg voor kleine kinderen minder en is er voor de hoofdkostwinner meer ruimte om betaald werk te verrichten. Daarnaast kunnen er inkomsten van de volwassen kinderen zijn.

... en jonge huishoudens en huishoudens vlak voor de AOW

De hoogte van het huishoudensinkomen en daarmee het risico op armoede varieert per levensfase; zie figuur 6.2.2. De overstap van opleiding naar betaald werk vindt doorgaans plaats in de loop van het jaar en sluit niet altijd rimpelloos op elkaar aan. Jonge huishoudens worden in het overstapjaar dan ook relatief vaak geconfronteerd met een laag jaarinkomen. Veelal is dat tijdelijk van aard en komt er in het navolgende jaar genoeg inkomen binnen om boven de lage-inkomensgrens uit te komen. Het percentage dat langdurig van een laag inkomen moet rondkomen, is bij hen in 2019 met iets meer dan 2 procent dan ook relatief laag. Met het vorderen van de jaren stijgt het arbeidsinkomen op grond van werk, werkervaring en het aanvaarden van beter betaalde functies. Op latere leeftijd, tussen 55 en 65 jaar, raken echter steeds meer mensen door arbeidsongeschiktheid en werkloosheid afhankelijk van een uitkering (CBS, 2019). En eenmaal uit het arbeidsproces is het voor de oudere groep bijzonder lastig om weer aan de slag te komen. In deze leeftijdsgroep is het aandeel met een armoederisico dan ook wat hoger. Aangezien de AOW-uitkering al enige jaren boven de lage-inkomensgrens uitkomt, gaat het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd gepaard met een drastische verlaging van het (langdurig) armoederisico. Toch moesten van de AOW-gerechtigde huishoudens in 2019 nog steeds zo'n 3 procent van een laag inkomen rondkomen (1 op de 100 kampte met een langdurig laag inkomen). Merendeels betreft het dan huishoudens met een onvolledige AOW-opbouw. De eerste generatie niet-westerse migranten waren hierin met een derde deel ruimschoots oververtegenwoordigd. Ook westerse migranten maakten met een zesde deel naar verhouding bovenmatig deel uit van de groep met onvolledige AOW-opbouw, krap de helft had geen migratieachtergrond.

6.2.2 Huishoudens met een (langdurig) laag inkomen naar leeftijd hoofdkostwinner, 2019* (%)

6.3 Trends in lage inkomens en (langdurige) armoede

Effecten van economische en maatschappelijke ontwikkelingen soms lastig te duiden

Pas vanaf 1989 toen het inkomensonderzoek als een panel werd ingericht was het mogelijk personen en bijbehorende huishoudens in de tijd te volgen en inkomensspecificaties over meerdere jaren te berekenen. 1992 was het eerste verslagjaar waarvoor, met de panelgegevens vanaf 1989, het voorkomen van een langdurig laag inkomen (ten minste vier jaar aaneen een inkomen onder de lage-inkomensgrens) kon worden bepaald. De ontwikkeling van zowel het jaarlijkse armoederisico als het langdurige armoederisico houdt verband met diverse, verschillend werkzame, factoren. Conjuncturele, demografische en sociaal-economische ontwikkelingen maar ook het gevoerde armoedebeleid speelden een rol. Gezamenlijk hadden deze hun weerslag op de omvang van risicogroepen en de hoogte van het bijbehorende armoederisico en daarmee op de ontwikkeling van de armoedeproblematiek. Conjuncturele schommelingen zijn doorgaans het duidelijkst zichtbaar in de armoedecijfers. Bij demografische ontwikkelingen zoals de ontgroening, vergrijzing, instroom van migranten en de vorming van alsmaar meer en kleinere huishoudens is dit al een stuk lastiger. Dat geldt ook voor belangrijke sociaal-economische ontwikkelingen zoals de onderliggende, structurele stijging van de welvaart (CBS, 2019), de alsmaar verder oplopende arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid van vrouwen en de stijging van het gemiddelde opleidingsniveau (CBS/SCP, 2020). Al deze effecten zijn niet of veel minder goed zichtbaar in de armoedecijfers. Deels ook omdat ze met elkaar verweven zijn. Het is bijzonder lastig om deze kluwen van werkzame factoren in afzonderlijke bijdragen uiteen te leggen. Dat is ook niet de insteek van dit hoofdstuk. In de hiernavolgende bespreking van de landelijke cijfers worden de ontwikkelingen voornamelijk in de context geplaatst van de conjuncturele ontwikkelingen gedurende de periode 1977-2019. In paragraaf 6.4 wordt ingezoomd op de trends in de verschillende risicogroepen en worden de uitkomsten daar waar mogelijk in de context van conjuncturele en demografische ontwikkelingen geplaatst.

Hogere armoederisico's bij crises

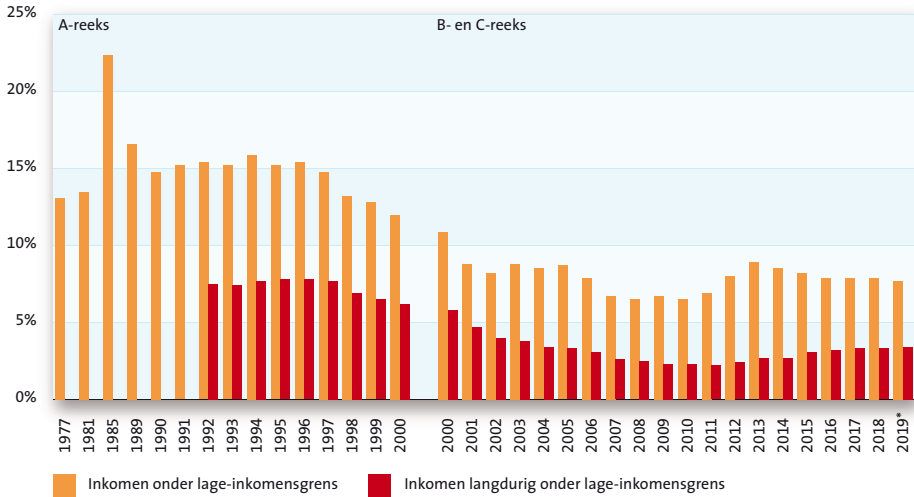
De conjuncturele schommelingen zijn in belangrijke mate zichtbaar in de reeksen van het armoederisico, zie figuur 6.3.1. Vanaf de Tweede Wereldoorlog tot en met de eerste oliecrisis in 1973 kende Nederland behoudens een kleine inzinking in 1958 feitelijk een voortdurende economische groei met bijbehorende welvaartsverbetering. In deze periode werd de verzorgingsstaat gevormd en verder uitgebouwd. De oliecrisis in 1973 leidde tot forse inflatie in de industriële landen en Nederland werd in de jaren daarna voor het eerst sinds de oorlog geconfronteerd met economische terugloop, gekenmerkt door koopkrachtdaling en een oplopende werkloosheid. De meting van het aandeel huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens pakte in 1977, het eerste waarnemingsjaar van de Inkomensstatistiek, met 13,1 procent dan ook verhoudingsgewijs hoog uit. Na de schrik van de eerste oliecrisis volgde in 1979 een tweede oliecrisis en werd Nederland in de periode 1981-1983 opnieuw getroffen door een nog zwaardere economische crisis met hoge inflatie, snel oplopende werk-

loosheid, dalende koopkracht en sterk oplopende begrotingstekorten. De overheid reageerde op deze precaire economische situatie door fors te bezuinigen op de dan toe opgebouwde sociale voorzieningen en door in te zetten op een algehele loonsverlaging. De economische malaise resulteerde in 1985 in een tot op heden ongeëvenaarde piek van het percentage huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens (22,5 procent).

Het strenge saneringsbeleid wierp zijn vruchten af en gaandeweg verbeterde het economische tij, met in de jaren negentig van de vorige eeuw een relatief stabiele periode van economisch herstel. Toch bleef het armoederisico in het merendeel van dit decennium op een relatief hoog niveau van rond de 15 procent steken. Ook het percentage huishoudens dat langdurig van een laag inkomen moest rondkomen was met meer dan 7,5 procent in verhouding groot. Pas aan het eind van de jaren negentig zette met de verdere verbetering van de economie ook een daling in het (langdurige) armoederisico in. Ondanks dat de inkomensgegevens van vóór de belastingherziening in 2000 niet helemaal consistent konden worden gemaakt met de gegevens van na de belastingherziening (zie Bos, 2021), is duidelijk zichtbaar dat ook in de aanvangsjaren van het nieuwe belastingregime het (langdurige) armoederisico verder daalde. Tussen 2003 en 2005 kreeg de economie een terugval te verwerken en steeg het percentage huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Het percentage met een langdurig laag inkomen bleef evenwel dalen. In 2006 en 2007 bloeide de economie weer op, daalde de werkloosheid en ging de koopkracht omhoog. De economische crisis die vervolgens in 2009 toesloeg, heeft deze positieve ontwikkeling teniet gedaan en in vier jaar tijd nam het aandeel huishoudens met een laag inkomen sterk toe om in 2013 op 8,9 procent uit te komen.

Na 2013 herstelde de economie, de werkloosheid begon te dalen en de koopkracht steeg weer voor het eerst sinds jaren en daarmee zette ook de daling in van het aandeel huishoudens met een laag inkomen. In 2016 bedroeg het percentage 7,9 procent maar bleef in de twee navolgende jaren op dit niveau steken om pas in 2019 licht te dalen naar 7,7 procent. In het vanaf 2016 stabiliserende cijfer werkt de een jaar eerder ingezette, massale toestroom van vluchtelingen naar Europa en Nederland door. Deze mensen zijn gaandeweg als statushouder deel uit gaan maken van de Nederlandse bevolking, maar bleven merendeels afhankelijk van een bijstandsuitkering. Opvallend is dat sinds 2011 het aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen vrijwel voortdurend is toegenomen (van 2,2 naar 3,4 procent in 2019). De toename komt voornamelijk doordat meer huishoudens langdurig afhankelijk zijn geraakt van een bijstandsuitkering. Veel huishoudens, en dan vooral de huishoudens met een kostwinner van 55 jaar tot aan de AOW-leeftijd, die door toedoen van de economische crisis toentertijd onder de streep zijn terecht gekomen, hebben zich hieraan niet weten te onttrekken (zie paragraaf 6.2).

6.3.1 Huishoudens met een (langdurig) laag inkomen (%)

6.4 Trends in armoede bij risicogroepen

Armoederisico bijstandshuishoudens sinds 1977 groot

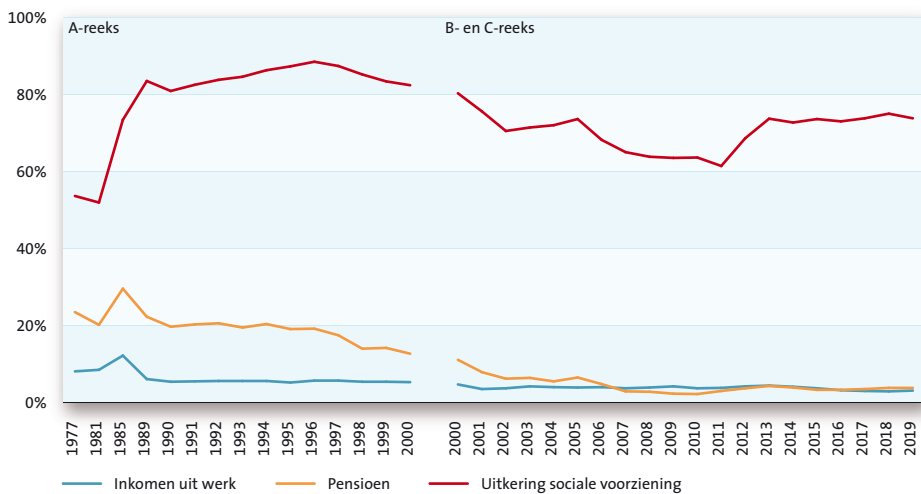
De verbijzondering van het armoederisico naar voornaamste inkomensbron van het huishouden laat zien dat huishoudens die vooral van bijstand of een andere sociale voorziening moesten rondkomen in vergelijking met andere economisch niet-actieven en werkenden in de periode 1977-2019 steeds het vaakst een (langdurig) laag inkomen hadden. Wel lag in de beginjaren het percentage met een inkomen onder de lage-inkomensgrens in deze groep aanzienlijk lager dan nadien. In 1977 en 1981 kwam het percentage net boven de 50 procent uit. Zelfs in 1985 met de landelijke piek in het armoederisico (22,5 procent) was onder huishoudens met een sociale voorziening het percentage met een laag inkomen nog 10 procentpunt lager dan in de economisch veel stabielere jaren negentig. Dit komt doordat in de jaren zeventig en de eerste helft van de jaren tachtig de koopkracht van een bijstandsuitkering op een hoger niveau lag dan in alle navolgende jaren. Huishoudens met vooral bijstand maar wel met nog andere (kleinere) inkomsten kwamen met hun jaarinkomen dan relatief vaker boven de lage-inkomensgrens uit dan nadien. Met uitzondering van de periode 2003-2005 is vanaf de midden jaren negentig tot en met 2011 sprake van een daling van het armoederisico onder ontvangers van een sociale voorziening. In 2012 en 2013 liep het risico weer op en stabiliseerde vervolgens op dit hogere niveau.

AOW-huishoudens sinds 2007 grotendeels uit de kritische zone

Het armoederisico van huishoudens met vooral inkomen uit betaald werk (hetzij als werknemer hetzij als zelfstandige) was in de vorige eeuw substantieel lager dan het armoederisico van huishoudens met een pensioenuitkering. De kloof werd

gaandeweg steeds kleiner; zie figuur 6.4.1. De voortdurende inspanningen van de verschillende regeringen vanaf de jaren negentig om de koopkracht van AOW'ers te verbeteren hebben ertoe geleid dat de AOW-uitkering in het eerste decennium van deze eeuw (eerst van een eenpersoonshuishouden en daarna ook van een tweepersoonshuishouden) boven de lage-inkomensgrens uitkwam. Daardoor kwam in 2007 het armoederisico van huishoudens met een pensioenuitkering voor het eerst onder het niveau van huishoudens met inkomen uit arbeid te liggen (2,9 tegen 3,7 procent). Het percentage werkenden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens lag in alle jaren op een verhoudingsgewijs laag niveau maar volgde met een zekere vertraging wel de conjuncturele ontwikkeling. Zowel het verhoogde percentage in 1985 als de oplopende percentages gedurende de jaren 2010-2013 kwamen voort uit de eerder ingezette economische crises. Volgens verdiepende analyses naar werkenden liepen in laatstgenoemde periode vooral deeltijdwerknemers en zelfstandigen zonder personeel een verhoogd risico op armoede (CBS, 2019). Bij werknemers in deeltijd gaat het dan in toenemende mate om flexwerkers met onzekere arbeidscontracten.

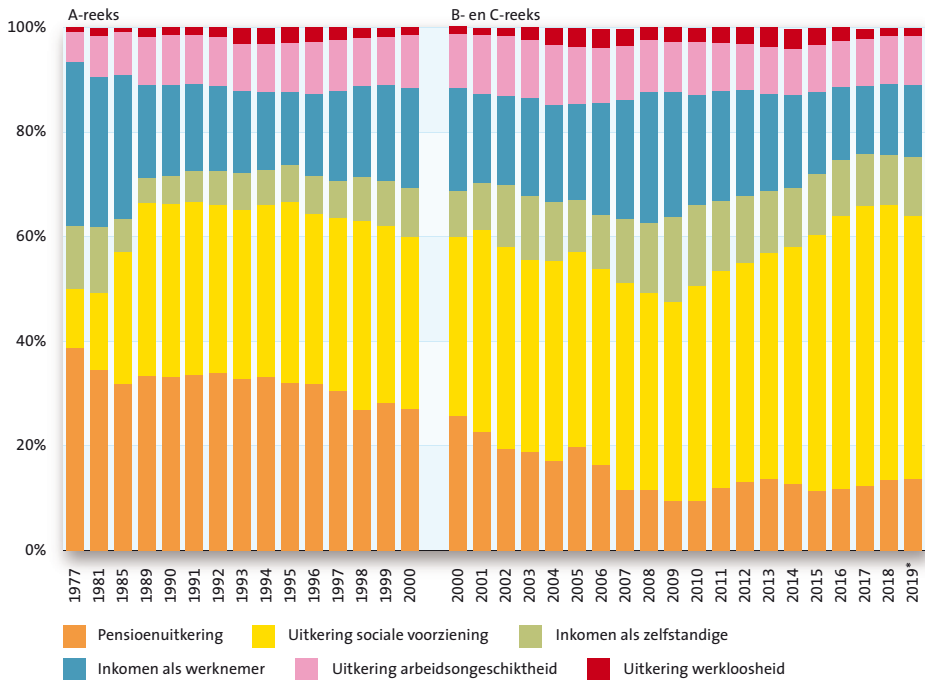
6.4.1 Huishoudens met een laag inkomen naar voornaamste inkomensbron, 1977-2019* (%)

Overeenkomstig de reële stijging van de AOW-uitkering is ondanks de voortschrijdende vergrijzing in de groep huishoudens met een laag inkomen het percentage met een pensioenuitkering substantieel geslonken tussen 1977 en 2019 (van 39 naar 14 procent). De AOW-huishoudens die wel nog onder de lage-inkomensgrens uitkwamen hadden merendeels een onvolledige AOW-opbouw (CBS, 2019). Het aandeel huishoudens met bijstand of een andere sociale voorziening werd in de groep met lage inkomens daarentegen voortdurend groter, van iets meer dan 1 op de 10 in 1977 naar ruim de helft in 2019. Het percentage huishoudens met een hoofdkostwinner met een

niet-westerse migratieachtergrond is in deze groep ontvangers van een sociale voorziening opgelopen van 31 in 2000, naar 37 in 2010, naar 41 procent in 2019.

6.4.2 Huishoudens met een laag inkomen, voornaamste inkomensbron, 1977-2019* (%)

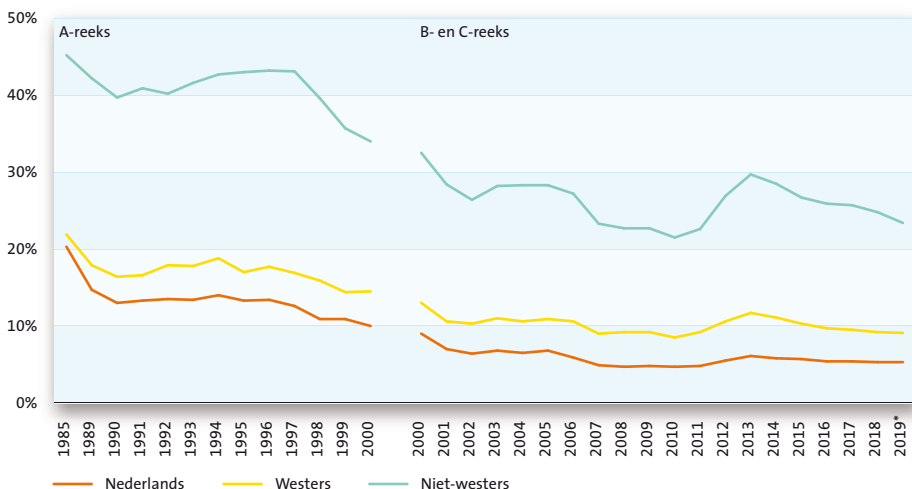

Omvang niet-westerse huishoudens in risicogroep neemt toe

Vanuit het demografische perspectief vormt de migratieachtergrond van huishoudens een belangrijke onderscheidende factor in het armoederisico. Pas vanaf 1995 zijn compleet dekkende indelingen van de migratieachtergrond beschikbaar. Bezien over de periode 1995-2019 hadden huishoudens met een niet-westerse kostwinner in alle jaren substantieel vaker een laag inkomen dan huishoudens met een westerse en een Nederlandse hoofdkostwinner (figuur 6.4.3). Onder huishoudens zonder migratieachtergrond lag de armoedekans in alle jaren weer lager dan onder huishoudens met een westerse migratieachtergrond. Vooral de niet-westerse huishoudens waren ontvankelijk voor conjuncturele ontwikkelingen. In de tijden van economische tegenspoed steeg bij hen het percentage met een laag inkomen sneller dan bij de westerse en Nederlandse huishoudens. De sneller oplopende cijfers in de crisesperiodes 2003-2005 en 2011-2013 illustreren dit. De versnelling houdt mede verband met de gemiddeld jongere leeftijd van niet-westerse hoofdkostwinners. Jongere werkenden verliezen in tijden van crisis vanwege minder baanzekerheid, onder meer door flexcontracten, sneller hun baan dan ouderen. In tijden van economische voorspoed was de situatie juist omgekeerd en daalde het armoederisico bij niet-westerse huishou-

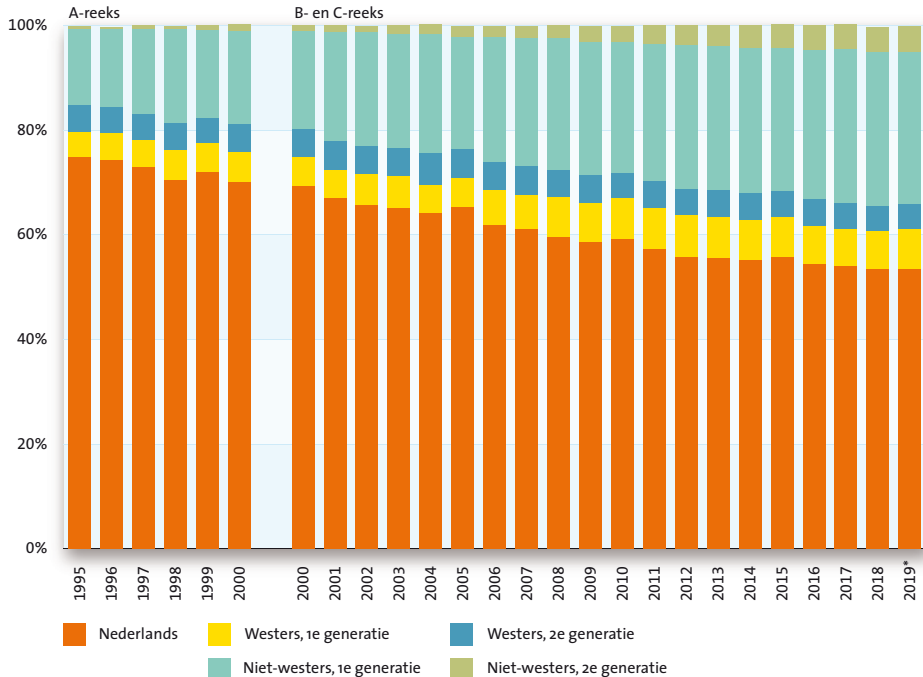
dens sneller. Dat is zichtbaar in de jaren 1997-2003, 2005-2008 en in de herstelperiode na de meest recente crisis van voor de coronapandemie, dus in de periode 2013-2019. De cijferreeks maakt duidelijk dat het armoederisico van niet-westerse huishoudens is gedaald. Moesten in 1995 nog ruim 4 op de 10 niet-westerse huishoudens van een inkomen onder lage-inkomensgrens rondkomen, in 2019 waren dat er met ruim 2 op de 10 vrijwel de helft minder. Wel is onder huishoudens zonder migratieachtergrond het percentage met een inkomen onder de lage-inkomensgrens in deze periode sterker gedaald (van 13,3 naar 5,3 procent). Daarmee liepen niet-westerse huishoudens in 1995 3,2 keer zo vaak als huishoudens zonder migratieachtergrond risico op armoede en was dat in 2019 4,4 keer zo vaak. Wel geldt dat deze relatieve risico's kleiner worden als er rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau en leeftijd (zie kader).

6.4.3 Huishoudens met een laag inkomen naar migratieachtergrond, 1995-2019* (%)

In de afgelopen decennia is de migratie naar Nederland fors toegenomen. Het percentage huishoudens met een migratieachtergrond steeg in de doelpopulatie van 14,3 procent in 1995 naar 21,7 procent in 2019. Dientengevolge is de samenleving steeds diverser geworden (zie kader). Ondanks het dalende armoederisico van huishoudens met een niet-westerse achtergrond nam door de voortdurende instroom van nieuwe niet-westerse huishoudens hun aandeel in de groep met een laag inkomen fors toe. In 1995 had nog 15 procent van de huishoudens met een laag inkomen een niet-westerse migratieachtergrond, in 2019 was hun aandeel met 34 procent meer dan verdubbeld. Ruim de helft hiervan had een traditionele migratieachtergrond (Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of (voormalig) Antilliaanse oftewel TMSA-huishoudens). Een kwart betrof huishoudens uit de nieuwere migratielanden Iran, Irak, Syrië, Afghanistan, Somalië en Eritrea. In de laatste jaren is tevens een substantiële aanwas van de tweede generatie van voornamelijk TMSA-huishoudens te zien.

6.4.4 Huishoudens met een laag inkomen, migratieachtergrond, 1995-2019* (%)

HOGER ARMOEDERISICO VAN MIGRATIEGROEPEN DEELS GEBASEERD OP VERSCHILLEN IN OPLEIDINGSNIVEAU

Het is lastig om huishoudens met een migratieachtergrond onder een generieke noemer te vervatten. De voortdurende instroom van migranten in de afgelopen decennia ging gepaard met een toenemende diversiteit in herkomstlanden. De val van de Berlijnse Muur, het slechten van het IJzeren Gordijn met aansluitend de uitbreiding van de EU, leidden ertoe dat de tot dan toe courante Europese migrantengroepen vooral uit Duitsland, België en Verenigd Koninkrijk werden uitgebreid met migranten uit de voormalige Oostbloklanden, met name uit Polen, Bulgarije en Roemenië. Van de niet-westerse huishoudens vormden gastarbeiders uit Turkije en Marokko en (voormalige) rijksgenoten uit Suriname en de Nederlandse Antillen in de jaren zeventig en tachtig de kern. Gaandeweg kwam daar een steeds grotere variëteit aan herkomstlanden bij door mensen die als vluchteling of asielzoeker, of als kenniswerker maar ook als gelukszoeker van heinde en verre naar Nederland trokken. De Nederlandse samenleving werd daarmee steeds diverser in cultuur, religie, leefgewoonten en sociaal-economische status. De containerbegrippen westers en niet-westers zijn gaandeweg steeds minder geschikt geworden om deze uitdijende diversiteit eensluidend te duiden. Het CBS streeft ernaar deze begrippen te vervangen door een nieuwe typologie die deugdelijker recht doet aan de toegenomen

diversiteit. Tot het gereedkomen van de nieuwe typologie blijft de indeling in westers en niet-westers met inachtneming van enkele voorbehouden de standaard. In deze bijdrage wordt het demografische onderscheid tussen westers en niet-westers vooral gezien als een aanvullend sociaal-economisch criterium. Omdat er sprake is van enige misclassificatie –een Indiase kenniswerker bijvoorbeeld is in sociaal-economisch opzicht niet vergelijkbaar met een Somalische vluchteling- worden risicolanden soms ook afzonderlijk benoemd.

In dit kader is op basis van een eenmalige analyse weergegeven of en in hoeverre de samenhang tussen migratieachtergrond en armoederisico anno 2019 gehandhaafd blijft als rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau en leeftijd. Daarbij is migratieachtergrond eenmalig gespecificeerd naar *alle* (qua omvang) belangrijke herkomstlanden. Met Cox' *proportional hazard* regressieanalyse zijn onder constanthouding van de tijd (Lee, 1994) lage-inkomens-gebeurtenissen van 2019 stapsgewijs geregresseerd op achtereenvolgens migratieachtergrond, opleidingsniveau en leeftijdsgroepen van telkens de hoofdkostwinner. Op huishoudensniveau is dat voor de gehele doelpopulatie huishoudens gedaan en op persoonsniveau voor alleen de deelpopulatie minderjarige kinderen. Het voordeel van deze Cox' analyse is dat de regressiecoëfficiënten voorzien in exacte puntschattingen van de voor onderlinge samenhang gecorrigeerde relatieve risico's (RR). Uit de analyses komt naar voren dat de verhoogde armoederisico's van huishoudens en kinderen met een migratieachtergrond iets kleiner worden als er rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau en leeftijd van de hoofdkostwinner maar zeker voor de groepen uit niet-westerse herkomstlanden overeind blijven. Zo hadden van de niet-westerse huishoudens na correctie voor opleiding en leeftijd met name de Syriërs, Irakezen, Iraniërs, Afghanen, Somaliërs, Eritreeërs alsmede de eerste generatie uit Turkije, Marokko, Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen een substantieel grotere kans op een laag inkomen dan huishoudens zonder migratieachtergrond. Belgische, Duitse en Engelse huishoudens hadden na correctie nauwelijks nog een hoger risico. Bij Poolse huishoudens is het gecorrigeerde armoederisico zelfs kleiner dan bij Nederlandse huishoudens. De regressie op het langdurig laag inkomen levert vrijwel eenzelfde beeld, zij het dat bij de onderscheiden niet-westerse herkomstlanden de relatieve risico's op een hoger niveau liggen. Syrische huishoudens bijten de spits af: ze hebben een 7,1 keer zo groot langdurig armoederisico als Nederlandse huishoudens, daarna volgens Irakese, Somalische en Eritrese huishoudens met een RR van respectievelijk 5,8; 5,6 en 5,5. Zie tabel 6.4.5.

Worden niet huishoudens maar alleen minderjarige kinderen bezien dan geldt ook hier dat voor de genoemde niet-westerse landen het armoederisico van minderjarige kinderen substantieel groter is dan van minderjarige kinderen zonder migratieachtergrond. In mindere mate lopen ook kinderen van Duitse, Belgische, Engelse, Poolse en met name van Bulgaarse en Roemeense huishoudens een verhoogd risico. Syrische kinderen hebben na correctie voor opleidingsniveau en leeftijd van de hoofdkostwinner een 9,5 keer zo groot risico om deel uit te maken van een huis-

houden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens als kinderen zonder migratieachtergrond. Ook Iraakse, Somalische, Afghaanse en Eritrese worden gekenmerkt door een substantieel verhoogd armoederisico, net als kinderen uit een huishouden met een Marokkaanse hoofdkostwinner van de 1^e generatie. De regressie op het langdurig laag inkomen levert afgezien van de substantieel hogere risico's een vergelijkbaar beeld. Syrische kinderen lopen liefst een 24 keer zo groot risico op langdurige armoede als Nederlandse kinderen. Ook onder Somalische, Irakese, Eritrese en Marokkaanse kinderen (2^e generatie kostwinner) zijn de langdurige armoederisico's substantieel verhoogd.

6.4.5 Relatieve armoederisico's naar migratieachtergrond, 2019*

	Huishoudens		Minderjarige kinderen	
	Laag inkomen	Langdurig laag	Laag inkomen	Langdurig laag
<i>RR gecorrigeerd¹</i>				
Geen migratieachtergrond	1,0	1,0	1,0	1,0
België	1,1	1,0	1,4	1,7
Duitsland	1,1	1,1	1,3	1,5
Verenigd Koninkrijk	1,3	1,2	1,3	1,4
Polen	0,9	0,8	1,5	1,1
Bulgarije	1,9	1,8	2,6	2,8
Roemenië	1,4	1,4	1,9	1,8
Indonesië	1,1	1,1	1,2	1,3
Turkije (1e generatie)	3,5	4,0	3,4	5,0
Turkije (2e generatie)	1,6	1,5	3,1	4,5
Marokko (1e generatie)	4,1	4,9	6,5	6,6
Marokko (2e generatie)	2,5	2,7	5,1	9,3
Suriname (1e generatie)	2,8	3,3	2,4	3,7
Suriname (2e generatie)	1,5	1,3	2,8	3,8
Vmlg. Nederlandse Antillen (1e gen.)	3,2	4,4	3,4	3,9
Vmlg. Nederlandse Antillen (2e gen.)	1,7	1,6	3,5	5,5
Syrië	4,2	7,1	9,5	24,0
Irak	4,3	5,8	7,7	16,1
Iran	3,7	5,2	4,9	7,8
Afghanistan	3,6	4,8	6,8	13,4
Somalië	3,4	5,6	7,2	17,2
Eritrea	2,2	5,5	6,5	15,8
Overig	1,8	2,0	3,2	4,9

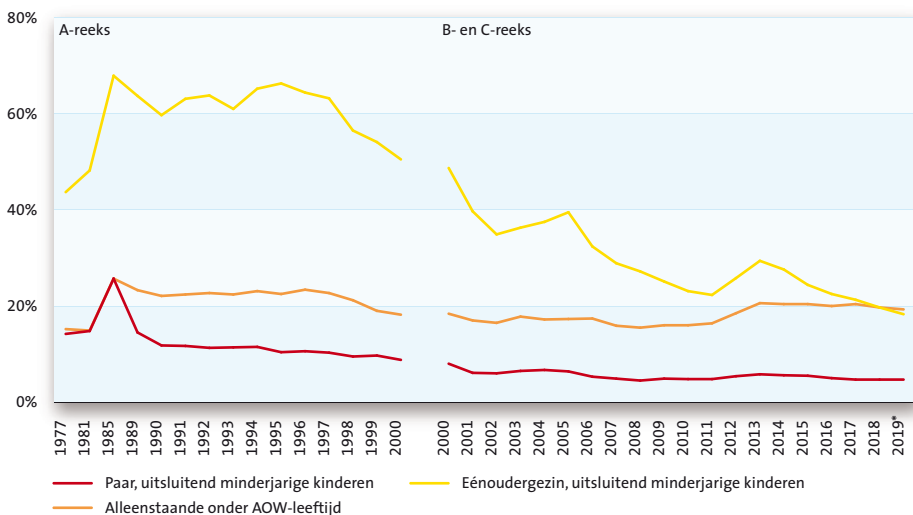
1 Gecorrigeerd voor opleidingsniveau en leeftijd hoofdkostwinner.

Armoederisico onder eenoudergezinnen sterk gedaald

De huishoudenssamenstelling is een volgende demografische factor met onderscheidend vermogen in het armoederisico. Vier decennia lang was het hoogste armoederisico voorbehouden aan eenoudergezinnen met minderjarige kinderen, zie figuur 6.4.6. In 1985 moesten bijna 7 op de 10 van deze gezinnen rondkomen van een inkomen onder de lage-inkomensgrens. In de tweede helft van de jaren negentig in de vorige eeuw begon dit percentage substantieel te dalen. Dit onder invloed van de aantrekkende conjunctuur, maar deels ook door verbetering van de sociale voorzieningen voor deze gezinnen met veelal een niet of weinig werkende moeder als hoofkostwinner. In de navolgende perioden van conjuncturele neergang liep het armoederisico voor deze gezinnen weer kortstondig op om vervolgens in het kielzog van het economische herstel opnieuw te dalen. De daling vanaf 2015 houdt mede verband met een belangrijke verandering in de kindregelingen: vanaf 2015 krijgen alleenstaande ouders een extra hoog kindgebonden budget waardoor met name werkende alleenstaande ouders vaker dan voorheen boven de kritische grens uitkomen.

In 2018 kwam bij eenoudergezinnen met minderjarige kinderen het percentage met een laag inkomen met 19,7 procent voor het eerst op gelijke hoogte te liggen met dat in de andere belangrijke risicogroep, te weten de in omvang aanmerkelijk grotere groep alleenstaanden onder de AOW-leeftijd. In 2019 dook het armoederisico van de eenoudergezinnen zelfs onder het niveau van de alleenstaanden. Eind jaren tachtig en gedurende het merendeel van de jaren negentig lag het armoederisico van alleenstaanden onder de AOW-leeftijd ruim boven de 20 procent. Daarna zette een daling in en bleef het risico relatief stabiel op een wat lager niveau steken om vervolgens vanaf 2013 weer rond de 20 procent uit te komen. Het lagere percentage in de jaren 1977 en 1981 heeft te maken te maken met de hogere koopkracht van een sociale voorziening in vergelijking met navolgende jaren. Bij paren met minderjarige kinderen is vanaf de beginjaren negentig een daling in het percentage met een inkomen onder de lage-inkomensgrens te zien. De daling houdt verband met de toename van de arbeidsparticipatie en -duur van vrouwen.

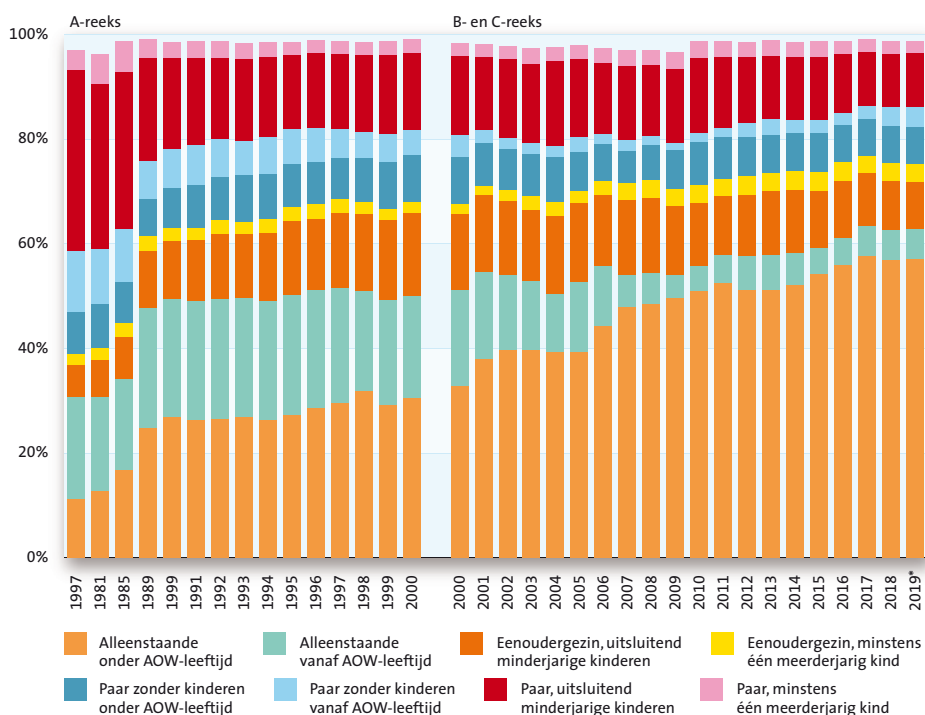
6.4.6 Huishoudens met een laag inkomen naar huishoudenssamenstelling, 1977-2019* (%)

Alleenstaanden tot AOW-leeftijd steeds bepalender voor omvang groep lage inkomens

Het hoge armoederisico onder alleenstaanden tot de AOW-leeftijd houdt mede verband met het gegeven dat ze bij tegenspoed geen beroep kunnen doen op eventueel een inkomen van een partner. Door de voortschrijdende individualisering van de samenleving ontstonden gedurende de periode 1977-1989 alsmaar meer en kleinere huishoudens. Door deze ‘verdunding’ is het aantal eenpersoonshuishoudens onder de AOW-leeftijd sterk gestegen. In de jaren 1977 en 1981 bedroeg hun aandeel in de doelpopulatie gemiddeld rond de 10 procent, in 2018 en 2019 was dit met zo’n 23 procent meer dan het dubbele. Bij een hoog en vanaf 1989 in de tijd relatief stabiel gebleven armoederisico betekent deze ontwikkeling dat het aandeel alleenstaanden in de groep met een laag inkomen steeds groter werd. Was in 1977 nog 1 op de 10 huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens een alleenstaande onder de AOW-leeftijd, in 2019 is dit opgelopen naar bijna 6 op de 10. Het aandeel eenoudergezinnen in de lage inkomens was ondanks hun hoge armoederisico ook in vroegere jaren verhoudingswijs klein. Dat komt doordat eenoudergezinnen toen (2 procent) maar ook in 2019 (4 procent) een kleine fractie vormden van de totale populatie huishoudens.

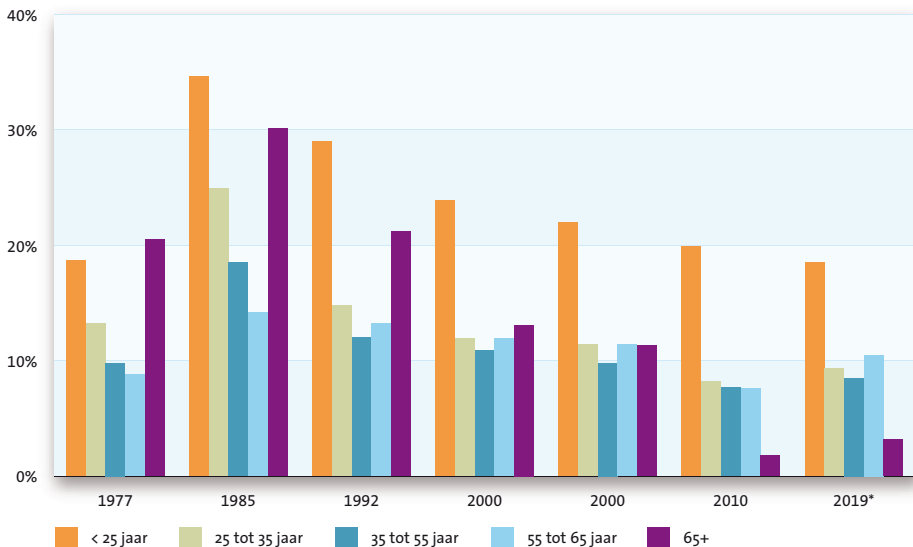
6.4.7 Huishoudens met een laag inkomen, huishoudenssamenstelling, 1977-2019* (%)

Jonge huishoudens hebben een hoog incidenteel armoederisico

Jonge huishoudens en huishoudens met een hoofdkostwinner van 55 tot 65 jaar hadden in 2019 de grootste kans op armoede (zie ook paragraaf 6.2). De 65-plus huishoudens hadden juist het laagste risico op zowel incidentele als langdurige armoede. Deze lage risico's zijn pas vanaf 2007 van toepassing. Met de pensionering verbeterde toen voor velen de inkomenssituatie doordat het (volledige) AOW-pensioen vanaf dan boven de lage-inkomensgrens kwam te liggen. Bovendien hadden de meeste ouderen gaandeweg het nieuwe millennium naast de AOW in toenemende mate nog aanvullend pensioen en inkomsten uit vermogen (CBS, 2020). Vooral in de vorige eeuw was dat nog wezenlijk anders. De AOW lag onder de lage-inkomensgrens en de meeste AOW-gerechtigden hadden geen of vaak maar een relatief klein aanvullend pensioen, doorgaans gebaseerd op de vroegere inkomsten van (meestal) de man. Wel zijn de risicopatronen van de verschillende leeftijdsgroepen met de daarbij behorende levensfasen behoudens de groep van AOW-gerechtigden min of meer vergelijkbaar in de tijd. Alleen bewegen de niveaus van het armoederisico mee met de conjunctuur.

6.4.8 Huishoudens met een laag inkomen naar leeftijdsgroepen, 1977-2019* (%)

Een uitzondering hierop wordt vooral gevormd door de groep huishoudens tussen 55 en 65 jaar in de herstelperiode (2013-2019) van de vorige economische crisis. Bij hen bleef het aandeel met een laag inkomen (ook met een langdurig laag inkomen) licht stijgen. Voor deze groep is het lastig vanuit een uitkeringssituatie weer aan het werk te komen (zie paragraaf 6.2). Voorts speelt ook dat de AOW-leeftijd vanaf 1 januari 2013 geleidelijk is verhoogd. In 2019 kregen personen vanaf 66 jaar en vier maanden een AOW-uitkering. Hierdoor loopt mede de pensioenleeftijd van werkenden op (CBS, 2021), maar het rekt ook de leeftijdsspanne van de oudere pre AOW-groep met armoedeproblematiek alsmaar verder op.

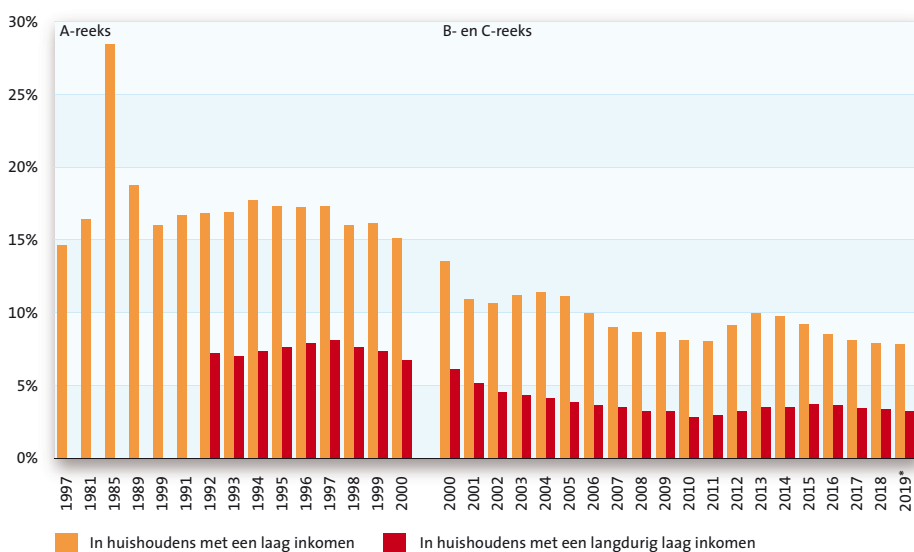
6.5 Trends in armoederisico van kinderen

Armoederisico minderjarigen meer dan gehalveerd

In de vorige eeuw fluctueerde het percentage minderjarige kinderen dat deel uitmaakte van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens rond de 17 procent. Uitzondering hierop was het crisisjaar 1985 toen bijna 3 op de 10 kinderen, oftewel bijna 1 miljoen kinderen, een armoederisico hadden. Zie figuur 6.5.1. Ook in 1989, toen de economie weer aan de beterende hand was, lag het percentage met bijna 19 procent nog bovengemiddeld hoog. In de jaren negentig stabiliseerde het risico en begon aan het einde van dit decennium mede door de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen duidelijk te dalen. Deze daling zette, weliswaar kort onderbroken door de economisch mindere jaren 2003-2005, ook in het nieuwe millennium verder door en kwam in de vorige economische crisis tot stilstand. In 2012 en 2013 gingen de cijfers omhoog om vervolgens met de aantrekkende economie aanvankelijk mondjesmaat maar daarna toch weer in wat sterkere mate te dalen naar 7,8 procent in 2019. Gedurende het merendeel van de jaren negentig leefden zo'n 550 duizend minderjarige kinderen in een huishouden onder de armoedegrens, in 2019 was dit aantal terugge- lopen naar 251 duizend.

Het percentage kinderen dat is blootgesteld aan een langdurig armoederisico lag in de jaren negentig van de vorige eeuw merendeels rond de 7,5 procent en was daarmee ruim twee keer zo groot als in 2019. Vanaf 1998 zette een daling in die feitelijk voortduurde tot aan de vorige crisis, met in 2010 het laagste percentage kinderen met kans op langdurige armoede (2,8 procent) dat ooit werd waargenomen in de geschiedenis van de Inkomensstatistiek. In de navolgende jaren liep dit percentage weer op tot 3,7 procent in 2015 om daarna enigszins vertraagd op de al eerder aangetrokken economie te dalen tot 3,2 procent in 2019.

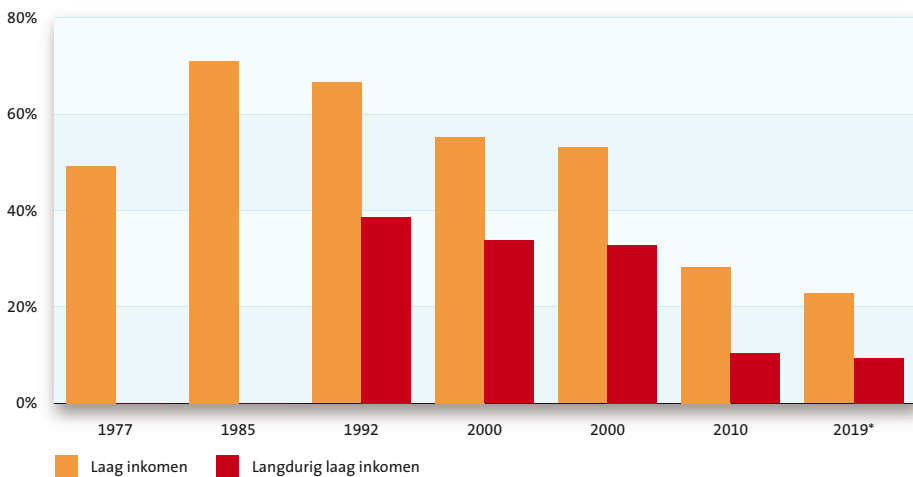
6.5.1 Minderjarige kinderen in huishoudens met een (langdurig) laag inkomen, 1977-2019* (%)

Kinderen uit eenoudergezinnen lopen steeds een bovengemiddeld risico

De eerder op huishoudensniveau geconstateerde sterke daling van het percentage eenoudergezinnen met alleen minderjarige kinderen met kans op (langdurige) armoede is op persoonsniveau bij de kinderen zelf uiteraard ook zichtbaar. Het armoederisico liep terug van ruim 7 op de 10 kinderen in 1985 naar ruim 2 op de 10 in 2019, maar was daarmee nog steeds drie keer groter dan het landelijk gemiddelde van 7,8 procent onder minderjarige kinderen in dat jaar. In absolute aantallen daalde in deze tijdspanne het aantal minderjarige kinderen in eenoudergezinnen met kans op armoede van 160 duizend kinderen naar 98 duizend. Het percentage minderjarige kinderen dat ten minste vier jaar deel uitmaakte van een eenoudergezin met een laag inkomen daalde van 38,7 procent in 1992 naar 9,4 procent in 2019, zie figuur 6.5.2.

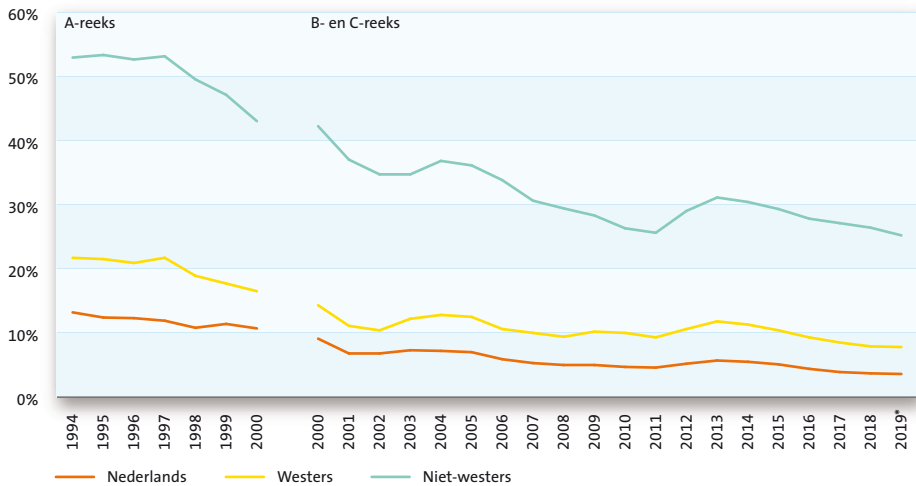
6.5.2 Minderjarige kinderen in eenoudergezinnen met (langdurig) laag inkomen, 1977-2019* (%)

Kloof armoederisico tussen kinderen met en zonder migratieachtergrond gegroeid

Min of meer langs conjuncturele lijnen daalde het percentage minderjarige kinderen van huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner met een inkomen onder de lage-inkomensgrens van 53,3 procent in 1995 naar 25,2 procent in 2019. Zie figuur 6.5.3. De ruime halvering is evenwel kleiner dan de daling bij kinderen van Nederlandse huishoudens. Bij hen daalde het armoederisico van 12,4 procent in 1995 naar 3,6 procent in 2019. In 1995 liepen niet-westerse kinderen ruim 4 keer zo veel kans op armoede dan kinderen zonder migratieachtergrond, in 2019 was dat 7 keer zo veel. Bij minderjarige kinderen met een westerse migratieachtergrond was eveneens sprake van een toename van het relatief armoederisico, maar deze was veel minder groot. In 1995 liepen kinderen met een westerse migratieachtergrond 1,7 keer zo vaak risico op armoede dan Nederlandse kinderen, in 2019 was dat 2,2 keer zo vaak.

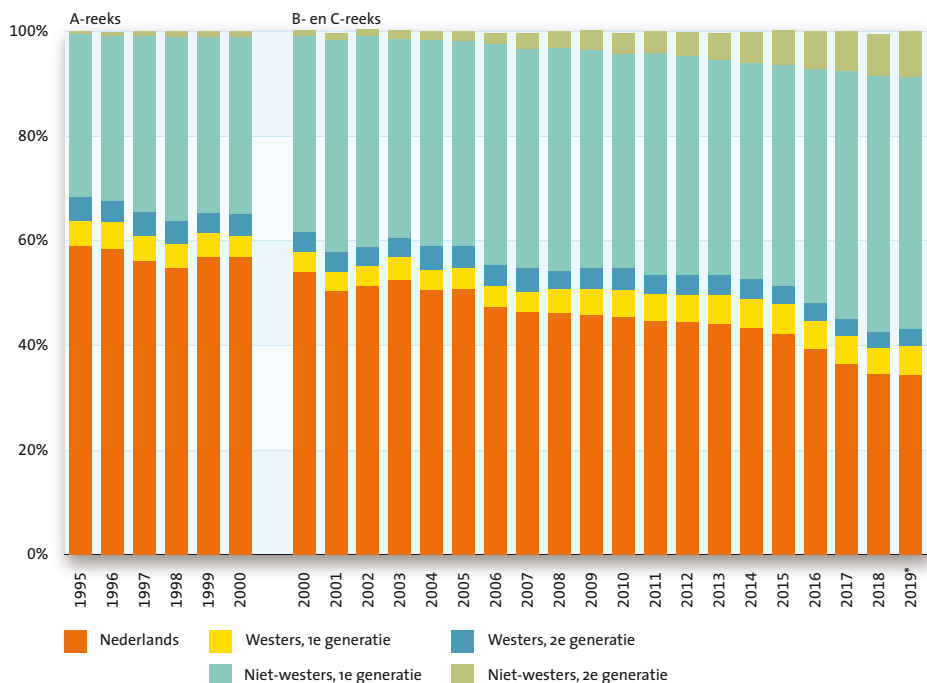
6.5.3 Minderjarige kinderen met armoederisico naar migratieachtergrond, 1995-2019* (%)

Risicokinderen hebben steeds vaker een migratieachtergrond

Met de instroom van migranten steeg ook het aantal kinderen met een migratieachtergrond (zie hoofdstuk 2.). In de doelpopulatie steeg het aantal minderjarige kinderen behorend tot een huishouden met een kostwinner met een niet-westerse migratieachtergrond van 331 duizend in 1995 naar 570 duizend in 2019. Het aantal kinderen met een westerse migratieachtergrond steeg aanmerkelijk minder, en wel van 241 duizend in 1995 naar 278 duizend in 2019. De toenemende instroom in combinatie met het toenemende relatieve armoederisico van niet-westerse minderjarige kinderen leidden tot een steeds groter aandeel minderjarige niet-westerse kinderen in de totale groep kinderen met een armoederisico. Van elke 10 minderjarige kinderen met armoederisico in 1995 hadden er ruim 3 een niet-westerse migratieachtergrond, bijna 1 een westerse migratieachtergrond en bijna 6 een Nederlandse achtergrond. In 2019 hadden bijna 6 op de 10 een niet-westerse achtergrond, waarvan bijna 2 met een Turkse of Marokkaanse achtergrond en 1 met een Syrische achtergrond. Krap 1 op de 10 had een westerse achtergrond en ruim 3 een Nederlandse achtergrond. Bijna 1 op de 10 risicokinderen was inmiddels van de tweede generatie niet-westers, in 2000 was dat nog 1 op de 100.

6.5.4 Minderjarige kinderen met armoederisico, migratieachtergrond, 1995-2019* (%)

6.6 Internationale vergelijking armoederisico

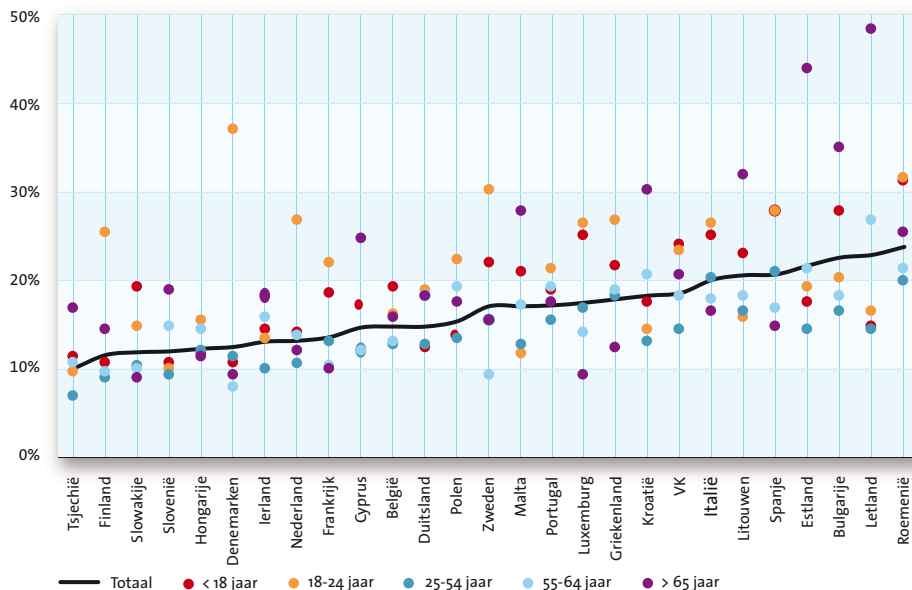
Armoederisico in Nederland lager dan het Europees gemiddelde

Volgens de Europese definitie lopen mensen risico op inkomensarmoede (*at risk of poverty*) als hun inkomen lager is dan 60 procent van het mediane besteedbaar inkomen van huishoudens in hun land, na correctie voor de grootte en samenstelling van huishoudens. Overigens werd in 2010 een breder armoedeconcept geïntroduceerd: het risico op armoede en/of sociale uitsluiting (*at risk of poverty and/or social exclusion*). Deze indicator geeft aan hoe groot het aandeel van de bevolking is dat risico loopt op inkomensarmoede en/of ernstige materiële deprivatie kent en/of deel uitmaakt van een huishouden met een zeer lage werkintensiteit.

De jaarlijks door Eurostat gepresenteerde cijfers van het risico op armoede op basis van de Europese grens zijn op persoonsniveau weergegeven. In de 28 lidstaten van de Europese Unie (inclusief het Verenigd Koninkrijk) leefden in 2019 bijna 86 miljoen mensen van een inkomen onder de Europese inkomensgrens. Dat komt overeen met 16,8 procent van de EU-bevolking (Eurostat, 2021). Een vijfde is kind en 16 procent is ouder dan 65 jaar. De armoedecijfers variëren overigens sterk per land: van 10,1 procent in Tsjechië tot 23,8 procent in Roemenië. In Nederland liep in 2019 13,2 procent van de bevolking risico op armoede volgens de Europese maatstaf. Dat is duidelijk onder het Europees gemiddelde. Nederland staat op de ranglijst van de 28 landen op

de achtste plek. Als het gaat om de subgroep jongvolwassenen scoort Nederland echter ruim bovengemiddeld (plek 24). Daartegenover staat dat het risico op armoede van Nederlandse senioren relatief laag is (plek 6).

6.6.1 Armoederisico in de Europese Unie, 2019 (%)

Bron: Eurostat / EU-SILC survey [download 11/02/2021]

Nederlandse armoedereductie door sociale uitkeringen rond Europees gemiddelde

In alle landen van de Europese Unie daalt het armoederisico wanneer we het marktinkomen (primair inkomen) vergelijken met het besteedbaar inkomen; zie tabel 6.6.2. Vooral via sociale uitkeringen wordt een deel van de bevolking boven de armoedegrens getrokken. De mate waarin dat gebeurt verschilt echter per land. De meest omvangrijke armoedereductie vindt plaats in Ierland, Finland, Oostenrijk, Zweden, Denemarken, België, het Verenigd Koninkrijk en Slovenië waar meer dan 10 procent van de bevolking boven de Europese armoedegrens wordt getrokken. Daarentegen scoren Kroatië, Portugal, Griekenland, Italië en Roemenië ruim ondergemiddeld (6 procent van de bevolking of minder). In de Europese Unie wordt 8,3 procent van de bevolking boven de armoedegrens getrokken via sociale uitkeringen. Nederland scoort hier met een 14e plek gemiddeld (8,2 procent).

6.6.2 Deel bevolking dat via sociale uitkeringen boven de armoedegrens wordt getrokken, 2019¹

	Armoederisico marktinkomen (%)	Armoederisico besteedbaar inkomen (%)	Boven armoedegrens getrokken (%)
België	25,4	14,8	10,6
Bulgarije	29,6	22,6	7,0
Cyprus	22,7	14,7	8,0
Denemarken	23,7	12,5	11,2
Duitsland	23,2	14,8	8,4
Estland	30,2	21,7	8,5
Finland	25,2	11,6	13,6
Frankrijk	23,5	13,6	9,9
Griekenland	23,2	17,9	5,3
Hongarije	20,0	12,3	7,7
Ierland	31,0	13,1	17,9
Italië	25,2	20,1	5,1
Kroatië	24,3	18,3	6,0
Letland	29,9	22,9	7,0
Litouwen	30,1	20,6	9,5
Luxemburg	26,5	17,5	9,0
Malta	23,2	17,1	6,1
Nederland	21,4	13,2	8,2
Oostenrijk	26,2	13,3	12,9
Polen	24,4	15,4	9,0
Portugal	22,7	17,2	5,5
Roemenië	28,1	23,8	4,3
Slovenië	22,0	12,0	10,0
Slowakije	19,2	11,9	7,3
Spanje	26,9	20,7	6,2
Tsjechië	16,6	10,1	6,5
Verenigd Koninkrijk	29,1	18,6	10,5
Zweden	28,9	17,1	11,8
EU-28	25,1	16,8	8,3

¹ Cijfers Verenigd Koninkrijk betreffen 2018.
Bron: Eurostat / EU-SILC survey [download 9/05/2021]

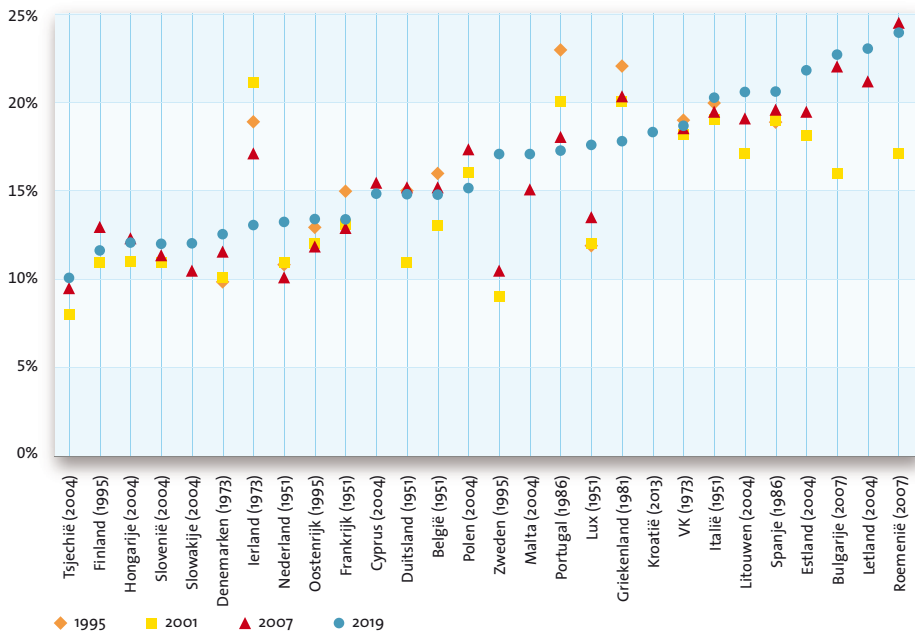
Licht stijgende trend armoederisico in Europa

Figuur 6.6.3 toont de armoedepercentages in EU-lidstaten voor de jaren 1995, 2001, 2007 en 2019, waarbij aangetekend moet worden dat de meetkwaliteit van de inkomens vóór 2005 in diverse landen in vergelijking met eerdere jaren, maar ook in vergelijking met andere lidstaten lastig is vanwege allerlei trendbreuken. Landen worden gerangschikt in volgorde van hun armoederisico van klein naar groot in 2019. Het

jaar van toetreding tot de Unie (of voorgangers daarvan) wordt tussen haakjes weer-gegeven. Er is een doorlopende tijdreeks voor 13 landen sinds 1995 en 23 landen sinds 2001. Van 19 van die 23 lidstaten is de kans op inkomensarmoede in 2019 hoger dan in 2001. Gemiddeld steeg het cijfer met 1,8 procentpunt sinds 2001. Slechts vier lidstaten realiseerden sinds 2001 een daling van de kans op inkomensarmoede, namelijk Griekenland, Ierland, Polen en Portugal. In de periode 2001-2007 steeg het aandeel met kans op armoede gemiddeld met 1,3%-punt tot 15,7 procent van de bevolking. In de navolgende periode 2007-2019 steeg het armoederisico in 17 van de 23 landen van de Unie, gemiddeld met 0,4 procentpunt tot 16,2 procent van de bevolking. Dit is opmerkelijk. Armoedebestrijding is altijd een belangrijke doelstelling van de EU geweest en die doelstelling is aangescherpt met de Lissabon-agenda in 2000. Desalniettemin is in het grootste deel van de lidstaten het risico op armoede sinds 2001 toegenomen (Caminada & Goudswaard, 2020).

Ten slotte laat nadere analyse zien dat de spreiding in de armoedecijfers tussen EU-lidstaten is afgenomen sinds 1995. Met andere woorden: er is convergentie van de armoederisico's opgetreden.

6.6.3 Armoederisico in de Europese Unie, 1995, 2001, 2007 en 2019 (%)

Bron: Eurostat EU-SILC (2021) en eigen berekeningen

Geraadpleegde bronnen

- Bos W (1996) Lage inkomens 1990-1993, *Sociaal-economische maandstatistiek* 13 (3): 16-18
(https://historisch.cbs.nl/detail.php?nav_id=1-1&id=264657769&index=5).
- Caminada K & Goudswaard KP (2020) Combating poverty in the European Union, in: Ellian A & Blommestijn R (red.) *Reflections on democracy in the European Union*, The Hague: Eleven International Publishing: 3-26
(<https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/136937>).
- CBS (2019) *Armoede en sociale uitsluiting 2019*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag
(<https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2019/50/armoede-en-sociale-uitsluiting-2019>).
- CBS (2020) *Materiele Welvaart in Nederland 2020*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag, Heerlen, Bonaire
(<https://longreads.cbs.nl/materiele-welvaart-in-nederland-2020/>)
- CBS (2020) *(Langdurig) laag inkomen en inkomen onder beleidsgrens, huishoudens*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Statline
(<http://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83841NED/table?ts=1618392476640>).
- CBS (2021) *Meer werknemers met pensioen gegaan in 2020*, Centraal Bureau voor de Statistiek
(<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/15/meer-werknemers-met-pensioen-gegaan-in-2020>).
- CBS/SCP (2020) *Emancipatiemonitor 2020*, Centraal Bureau voor de Statistiek en Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag
(<https://digitaal.scp.nl/emancipatiemonitor2020/>).
- Eurostat (2021) European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC),
(<https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>).
- Lee J (1994) Odds ratio or relative risk for cross-sectional data?, *International Journal of Epidemiology* 23: 201-203
(<https://academic.oup.com/ije/article-abstract/23/1/201/727906>).
- Soede A (2006) *Naar een nieuwe armoedegrens? Basisbestedingen als maatstaf voor een tekortschietend inkomen*, SCP-werkdocument 126, Den Haag.

Over de auteurs

Koos Arts, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, werkzaam bij de Inkomensstatistiek, verantwoordelijk voor borging en disseminatie van inkomens- en vermogensbestanden, inhoudelijk betrokken bij onderzoek naar pensioenleeftijd, pensioenvermogen, miljonairs- en armoedeonderzoek.

Jim Been, universitair docent Universiteit Leiden, Afdeling Economie. Tevens Research Fellow bij Netspar. Zijn onderzoek richt zich op sociaal-economische vraagstukken met een specifieke focus op inkomen, vermogen, en consumptie.

Wim Bos, van 1983-2020 statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek waarvan de laatste 26 jaar bij de Inkomensstatistiek. Hij publiceerde onder meer over lage inkomens, dynamische koopkrachtontwikkeling, mobiliteit op de inkomensladder en economische zelfstandigheid. De herziening van inkomensgegevens voor de jaren 1977-2014 vormde zijn laatste activiteit bij het CBS voor zijn pensionering.

Marion van den Brakel, onderzoeker bij de Inkomensstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Specifiek onderzoekt zij de thema's inkomensongelijkheid, armoede, en economische zelfstandigheid van vrouwen en mannen.

Koen Caminada, hoogleraar Empirische analyse van fiscale en sociale regelgeving Universiteit Leiden, en vice-decaan Faculteit Governance & Global Affairs, Universiteit Leiden / Den Haag. Thans verricht hij onderzoek naar inkomensverhoudingen, armoede en de effecten van veranderingen in de socialezekerheidsregelingen en pensioenen voor verschillende sociaal-economische groepen en naar de economische aspecten van belastinghervormingen (in internationaal vergelijkend perspectief).

Kai Gidding, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek. Onder meer coördinator bij de Inkomensstatistiek en daarmee aanspreekpunt voor externe relaties. Inhoudelijk betrokken bij onderzoek naar koopkrachtontwikkeling van huishoudens, inkomenssamenstelling en -verdeling en belastingdruk. Daarnaast onderzoeker op thema's als bestedingen van huishoudens, kosten van kinderen en welvaartsniveaus van verschillende typen huishoudens.

Kees Goudswaard, hoogleraar Toegepaste economie en bijzonder hoogleraar Sociale zekerheid, Universiteit Leiden. Daarnaast vervult hij enkele bestuurlijke en toezichtfuncties. Zijn onderzoeksterreinen zijn: sociale zekerheid, inkomensverhoudingen, pensioenen en openbare financiën.

Egbert Jongen, universitair hoofddocent Universiteit Leiden, Afdeling Economie en programmaleider Arbeid Centraal Planbureau. De focus van zijn onderzoek is de arbeidsmarkt en de rol van beleid, met speciale aandacht voor ongelijkheid op de arbeidsmarkt en kansrijk beleid om die te verkleinen.

Jeroen Nieuweboer, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau, werkzaam bij de Inkomensstatistiek met focus op het inkomen en vermogen van zelfstandigen, de hypotheek en de studieschulden. Verder ook procesmanager van het Consumenten Conjunctuuronderzoek (consumentenvertrouwen).

Ferdy Otten, sinds 1989 werkzaam bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, vanaf 2006 als senior statistisch onderzoeker bij de Inkomensstatistiek. Verantwoordelijk voor nieuwe thema-overstijgende output, inhoudelijk betrokken bij armoedeonderzoek, materiële welvaart in brede zin en vergrijzingsthema's.

Noortje Pouwels-Urlings, statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, werkzaam bij de Inkomensstatistiek en inhoudelijk betrokken bij onderzoek naar vermogen van huishoudens, vermogensoverdrachten, inkomens en vermogens van zelfstandigen en inkomen Caribisch Nederland.

Heike Vethaak, promovendus Universiteit Leiden, Afdeling Economie. Hij verricht empirisch onderzoek naar de arbeidsmarkt in relatie met het socialezekerheidsstelsel in Nederland.

De gegevens van de Inkomensstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vormen een rijke bron voor wetenschappelijk onderzoek. Ontwikkelingen in de inkomensverschillen kunnen alleen zuiver vastgesteld worden met een consistente datareeks. Het CBS beschikt over inkomensgegevens vanaf 1977, maar door de overstap naar een nieuw belastingstelsel in 2001 zit er een trendbreuk in de inkomensgegevens. De cijfers van voor en na de stelselwijziging zijn daardoor niet goed met elkaar te vergelijken. Vanuit de wetenschap brak Koen Caminada (Universiteit Leiden) een lans voor de ontwikkeling van een consistente reeks inkomensgegevens vanaf 1977, onder meer om te bezien of de inkomensongelijkheid op de langere termijn al dan niet is toegenomen.

In diverse studiebijeenkomsten waarbij ook onderzoekers van andere universiteiten, De Nederlandsche Bank, het Centraal Planbureau, een aantal ministeries en Netspar aanwezig waren, is besproken hoe de trendbreuk aangepakt zou kunnen worden en de Inkomensstatistiek verder verbeterd. In *Inkomen verdeeld, trends 1977–2019* worden voor het eerst uitkomsten gepresenteerd op basis van de consistent gemaakte inkomensgegevens. Behalve voor inkomensongelijkheid is er aandacht voor aanverwante onderwerpen, zoals de vorming en herverdeling van het inkomen, de belastingdruk, de koopkrachtontwikkeling, de ontwikkeling van de lage inkomens en armoederisico's, topinkomens en de inkomensverschillen tussen generaties.

Universiteit
Leiden

9 789090 351681